

ВАЛЕОЛОГІЗАЦІЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ШКОЛІ

Ткачова Н.О., Семченко Н. О.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харків, Україна

Стаття присвячена проблемі валеологізації виховного процесу в школі. У публікації визначено суть поняття «валеологізація виховного процесу», яке трактується як комплекс виховних заходів, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я учнів. Виокремлено основні шляхи її забезпечення у школі. Визначено вітчизняні школи, якими накопичений цікавий практичний досвід з цього питання. Схарактеризовано комплекс виховних заходів, які сприяють успішній реалізації валеологізації процесу виховання в загальноосвітньому закладі.

Ключові слова: валеологія, валеологізація виховного процесу, учні, здоров'я.

Статья посвящена проблеме валеологизации воспитательного процесса в школе. В публикации определена сущность понятия «валеологизация воспитательного процесса», которое трактуется как комплекс воспитательных мероприятий, направленных на сохранение и укрепление здоровья учащихся. Определены отечественные школы, которыми накоплен интересный практический опыт по этому вопросу. Охарактеризован комплекс воспитательных мероприятий, которые способствуют успешной реализации валеологизации процесса воспитания в общеобразовательном заведении.

Ключевые слова: валеология, валеологизация воспитательного процесса, учащиеся, здоровье.

This article is devoted to the problem of valeologisation of educational process at school. The work reveals the essence of term 'valeologisation of educational process' which is explained as a complex of educational activities which are directed to preserve and improve pupils health. Local schools have been identified; they have accumulated an interesting experience concerning this issue. This complex of educational activities which contributes to the successful implementation of valeologisation.

Key words: valeology, valeologisation of educational process, pupils, health.

Постановка питання в цілому та його зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями

Школа є одним із провідних факторів соціалізації підростаючого покоління. Однак в останні десятиріччя медики та педагоги б'ють на сполох через активну інформатизацію навчально-виховного процесу, яка призвела до катастрофічного погіршення здоров'я учнів. Така ситуація вимагає інтенсивного коригування організаційних і змістовних аспектів педагогічної взаємодії, переорієнтації її на реалізацію основних валеологічних принципів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, а також відокремлення вирішених проблем

З'ясовано, що термін «валеологія» як наука про здоров'я було введено у 80-х рр. ХХ ст. професором І. Брехмановим. У своїх працях він наголошував на тому, що ця наука має інтегральний характер, формуючись на основі психології, екології, біології, медицини, теорії та практики фізичної культури та спорту тощо. Науковцем було також виокремлено основні вектори розвитку цієї науки, яка, маючи свій предмет дослідження, характеризується водночас наявністю певних загальних площин дослідження з вище зазначеними науковими галузями [1].

Серед провідних сучасних фахівців у галузі валеології можна назвати таких науковців, як М. Аносова, М. Безруких, Ю. Бойчук, В. Вишневський, М. Гончаренко, В. Сонькіна та

інші. Узагальнюючи різні точки зору вчених, валеологія визначається нами як наука, яка вивчає суть, механізми і прояви здоров'я, методи його діагностування та шляхи корекції за допомогою оптимізації внутрішніх та зовнішніх чинників.

Незважаючи на те, що окремі аспекти збереження і зміцнення здоров'я дітей знаходяться сьогодні в центрі уваги провідних фахівців з валеології, медицини, педагогіки, психології, реальний його стан у молоді свідчить про те, що ця проблема вимагає подальшого дослідження на теоретичному і практичному рівнях. Тому доцільно проводити подальший науковий пошук у визначеному напрямі.

Формулювання цілей статті

Метою статті є визначення поняття «валеологізація виховного процесу», виокремлення основних шляхів її забезпечення у школі, характеристика комплексу виховних заходів, які сприяють успішній реалізації цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Як відомо, стан здоров'я людини залежить від різних факторів. Однак у даних, наведених у документах ВООЗ, зазначається, що на 50-55 % його рівень залежить від умов і способу життя людини. Тому дуже важливо ще в дитячі роки створити для кожної людини оптимальне в здоров'язберігаючому контексті середовище, привчити її дотримуватися здорового способу життя.

Одним із ефективним шляхів вирішення цієї проблеми є забезпечення валеологізації процесу виховання учнів. Відзначимо, що в контексті дослідження під поняттям «валеологізація виховного процесу» будемо мати на увазі комплекс виховних заходів, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я молоді. Уточнюючи свою думку, зазначимо, що в даному трактуванні йдеться про комплекс педагогічних впливів на стан фізичного, психічного, духовного, соціального здоров'я учнів, які здійснюються як на урочних заняттях, так і в позаурочній виховній роботі.

Про важливість залучення учнівської молоді до здорового способу життя, формування у неї відповідального ставлення до здоров'я наголошується у Законі «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти та інших провідних державних документах. Значний внесок у дослідження окресленої проблеми зробили М. Болотова, М. Гончаренко, В. Горашук, М. Гриньова та інші.

Зокрема, науковці звертають увагу на те, що педагогічна діяльність щодо збереження здоров'я підростаючого покоління повинна набути системного характеру. Так, С. Омельченко цілком слушно зазначає, що для підвищення рівня здоров'я молоді необхідно створити «закільцьовану систему валеологічного простору», у якій би діяльність усіх соціальних інститутів нашого суспільства була спрямована на формування й виховання здорової нації [4, с. 7].

Значні можливості щодо зміцнення здоров'я школярів, залучення їх до здорового способу життя має виховання як одна із системних складових педагогічного процесу. Адже грамотно з педагогічної точки зору організована виховна робота дозволяє формувати в учнів переконання про цінність здоров'я та необхідність дотримання здорового способу життя, санітарно-гігієнічних звичок, уміння раціонально планувати режим дня, а головне — залучати їх до різних видів діяльності, участь в яких позитивно впливає на стан їхнього здоров'я.

У науковій літературі пропонуються різні шляхи, за якими можна здійснювати валеологізацію навчального процесу у школі. Значний інтерес у цьому плані являють такі:

- 1) забезпечення здоров'язберігаючого виховання через розробку і впровадження в життя класним керівником відповідного плану роботи;
- 2) розробка і реалізація на практиці загальношкільної валеологічної концепції виховної роботи;

3) створення у школі спеціальної валеологічної служби, до якої можуть входити заступник директора з виховної роботи, лікар, психолог, валеолог та інші працівники, котрі можуть надавати кваліфіковану допомогу в організації виховання учнів та скоординувати зусилля різних людей у цьому напрямі [4, с. 13, 14].

Зрозуміло, що найбільш перспективним із визначених напрямів є третій, хоч у реальному житті частіше школа обмежується валеологізацією виховання тільки на рівні окремих класів. Однак слід відзначити, що в багатьох вітчизняних школах накопичений цікавий досвід щодо забезпечення системного підходу до валеологізації виховної роботи в межах усього закладу. Так, наприклад, за текстом доповідної про підсумки проведення загальноукраїнського конкурсу-захисту сучасної моделі навчального закладу-школи сприяння здоров'ю у 2008–2009 н.р. був відзначений високий рівень виховної роботи навчальних закладів, які є дійсними членами Європейської та Національної мережі «Шкіл сприяння здоров'ю», зокрема: НВК «Дивосвіт» м. Жовті Води, НВК № 28 м. Дніпропетровська, ЗОШ № 10 м. Умані, гімназія «Надія» м. Бердянська, гімназія № 34 «Либідь» м. Києва, гімназія № 14 м. Харкова, ЗОШ № 14 м. Прилуки, ліцей № 4 м. Кременчука та ін. Ці школи активно впроваджують здоров'язберігаючі виховні технології, успішно спрямовують педагогічні зусилля на формування творчої, духовно багатой особистості, на становлення її фізичного і психічного здоров'я. У зазначеній доповідній особлива увага приділяється опису роботи спеціалізованої школи I — III ступенів № 162 м. Харкова, яка працює за програмою «Здоров'я — найцінніший скарб». Метою цієї програми є створення сприятливих умов для формування здорової в усіх аспектах особистості. Дана програма реалізується через систему виховних заходів, які представлені в таких проектах: «Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості учня», «Створення умов для збереження та зміцнення здоров'я», «Удосконалення професійної майстерності педагогічних працівників», «Валеологізація навчально-виховного процесу», «Духовність, моральність, здоров'я» [2].

Визначаючи комплекс педагогічних заходів, які зможуть забезпечити ефективну валеологізацію виховного процесу у школі, слід враховувати, що кожний навчальний заклад має свої специфічні особливості. Тому в різних школах такі комплекси можуть суттєво відрізнятися між собою. Однак у будь-якому випадку такий комплекс має являти собою цілісну систему, яка охоплює три основні напрями у виховній роботі, що забезпечують вплив на формування: 1) свідомості школярів; 2) їхньої емоційно-чуттєвої сфери; 3) корисних звичок, накопичення учнями досвіду здоров'язберігаючої поведінки.

Так, реалізацію першого з цих напрямів може забезпечити проведення бесід, лекцій, диспутів та інших форм роботи, в яких учням пояснюється значущість охорони і збереження здоров'я, розкриваються основи здорового способу життя, визначається раціональний режим дня і норми раціонального харчування тощо. Другий напрям здійснюється за допомогою таких форм роботи, як виховні години, КВК, конкурси тощо, котрі сприяють розвитку позитивного ставлення до здоров'язберігаючої роботи, сприйняття здоров'я як особистісної цінності. Третій напрям реалізується через організацію щоденних «фізичних хвилинок», спортивних естафет, процедур гарту, контролю учнів за дотриманням санітарно-гігієнічних норм в аудиторіях тощо.

Висновки і перспективи подальшого розвитку

Забезпечення валеологізації виховного процесу у школі вимагає поєднання роботи та узгодження зусиль педагогів, лікарів, психологів, валеологів, батьків та представників громади, які відповідають за здоров'я учнівської молоді. Тільки в такому випадку можна отримати найефективніші результати цієї роботи.

Нами розроблено навчальну програму з курсу «Валеологізація процесу виховання у школі». У майбутньому планується визначити її ефективність як засобу підвищення педагогічної майстерності майбутніх вчителів основ здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брехман И.И. Валеология — наука о здоровье / И.И. Брехман. — 2-е изд., доп., перераб. — М.: Физкультура и спорт, 1990. — 186 с.
2. Доповідна про підсумки конкурсу-захисту сучасної моделі навчального закладу-школи сприяння здоров'я у 2008 – 2009 н. р. // Освіта України. — 2010. — 14 січня. — № 1.
3. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: монограф / С.О. Омельченко. — Луганськ: Альма-матер, 2007. — 352 с.
4. Тамарская Н.В. Управление учебно-воспитательным процессом в классе (здоровьесберегающий аспект): учебн.-метод. пособ. / Н. В. Тамарская, С.В. Русакова, М.Б. Гагина. — Калининград: Изд-во КГУ, 2002. — 31 с.